

La Confederaziun dals tredesch chantuns

Ils documents en il Museum dal Patg federal a Sviz, part 2

■ En la segunda mesad dal 14avel tschientaner survegn il sistem federativ dals chantuns furmas pli solidas. Ils duairs dals Confederads eran sa rinforzads grazia als emprims concordats cuminaivels: il patg dals pres («Pfaffenbrief») dal 1370 che rinforzava la suveranità giudiziala e penala e la cunvegna da Sempach dal 1393, in'ordinaziun militar. Tranter il 1415 ed il 1515 ha la Confederaziun alura survegnì sia furma definitiva. La conquista dals dominis communabels ha però creà diversas categorias da chantuns: als chantuns suverans en s'agiuntads ils territoris alliads. Da quests han Friburg e Soloturn il 1481, Basilea e Schaffusa il 1501 ed Appenzell il 1513 survegnì tut ils dretgs da confederads. Ma era els han stui acceptar divers dischavantags en confrunt cun ils ovg emprimi chantuns che sa preschentanvan oramai sco in'unitad. Ils ulteriurs territoris alliads, sco l'abazia e la citad da Son Gagl, Bienna, Mülhausen e Rottweil, eran vegnids inclus savens en contracts cun l'exteriur. Els pudevan era sa participar a dietas, sche las tractandas als pertugavan. Singulas regiuns sco il Toggenburg e Saanen vegnivan tractadas praticamain sco ils dominis cuminaivels.

Autras regiuns, per part vegls territoris alliads, manavan, grazia a lur dimensiun limitada ed a lur impurtanza relativa, in'atgna vita quieta. Cun il Vallais ed il Grischun avevan ils Confederads relaziuns d'allianza detg luccas; las duas regiuns da muntogna avevan però per gronda part ils medems dretgs sco lur partenaris.

Sper ils chantuns e territoris alliads en sa furmads ils dominis cuminaivels: la Val dal Rain, Sargans, ina part dal Tessin e territoris ch'appartegnevan a duos u trais chantuns, sco Uznach e Gaster, la Val di Blenio, Bellinzona e.u.v. Uschia è daventà il territori da la Confederaziun in conglomerat da members cun dretgs magari differents. Las diversas alianzas internas, la dieta sco center da la vita federala ed ils tractats cuminaivels cun l'exteriur han sfurzà quest sistem ad in'unìun da differents stadis en il rom adina pli nominads da l'Imperi. Gia en il 15avel tschientaner en vegnidas supprimidas las

Battaglia sper Dorneck (1499). Sunter la fin da la Guerra svevica en Basilea e Schaffusa s'unids il 1501 cun ils Confederads.

tendenzas da trasformar quest'unìun da stadis en in stadi federativ.

Presentaziun dals singuls patgs

Labazia da San Gagl 1451: Ils quatter chantuns da Turitg, Lucerna, Sviz e Glaruna han surpiglià cun il dretg da vischinadi dals 17 d'avust 1451 la protezzion da l'abazia e la garanzia dals dretgs dals conventuals. L'avat als ha empermess da sia vart l'agid militar. Ils sigils dals quatter chantuns, da l'avat e dal convent pendan vi dal document.

La citad da Son Gagl 1454: Cun il patg dals 13 da zercladur 1454, conclus tranter la citad da Son Gagl ed ils chantuns confederads da Turitg, Berna, Lucerna, Sviz, Zug e Glaruna, è la citad daventada in'alliada da la Confederaziun. Ils sigils dals contrahents pendan vi dal document.

Rapperswil 1464: Ils 10 da zercladur 1464 è sa messa la citadina da Rapperswil sut la protezzion dals chantuns dad Uri, Sviz, Sutsilvania e Glaruna. Il sigil da Rapperswil penda, per part donnegià, vi dal document.

Friburg e Soloturn 1481: Ils 22 da december 1481 han ils ovg emprimi chantuns conclus in'allianza cun las citads da Friburg e Soloturn. Ils dretgs da quests dus novs partenaris eran bain definids: els na dastgavan concluder nagins novs contracts senza il consentiment da la maiortad dals chantuns, els stuevan prestar, tenor basegn, agid militar als chantuns confederads che sa limitavan da lur vart a vegnir en agid mo en cas determinads. Ils sigils dals emprims ovg chantuns e da las citads da Friburg e Soloturn pendan vi dal document.

Basilea 1501: Ils 9 da zercladur 1501 sutscriva la citad da Basilea in contract cun ils diesch chantuns confederads. Il patg detaglià limitava sia libertad d'activitads politicas; en cas da differenzas d'opiniun tranter ils chantuns era la citad obligada a la neutralità ed intermediaziun; senza il consentiment da la maiortad dals chantuns na dastgava la citad da Basilea cumenzar naginas guerras. Ils sigils dals indesch chantuns pendan vi dal document.

Schaffusa 1501: Suenter la Guerra svevica è vegnida acceptada la citad, ch'era liada da tut temp cun la Confederaziun, ils 10 d'avust 1501 sco dudeschavel chantun. Schaffusa, sco Basilea, è vegnida restrenschida en sia politica exteriura. Ils sigils dals dudesch chantuns pendan vi dal document.

Appenzell 1513: L'avat e la citad da Son Gagl en restads, malgrà tut ils sforzs interpretids, simpels alliads; als Appenzellais vischins percenter esì reussì a megliar decisivamain lur relaziuns cun ils chantuns confederads. Ils 17 da december 1513 ha l'Appenzell sutscrit in patg federal sco tredeschavel ed ultim chantun da la Veglia Confederaziun. Ils Confederads han bain limità lur obligaziun d'agid militar al territori dals Appenzellais, als han però laschà participar a futuras conquistas cuminaivlas. Ils sigils dals tredesch chantuns pendan vi dal document.

Ulteriuras cunvegnas

La Dieta da Stans dal 1481: Suenter la Guerra burgognaisa e la disputa famosa per il butin, ha cuntanschì l'opposiziun tranter ils chantuns da citads e quels da champagna ina culminaziun. Fin a quel mument sa chattavan ils chantuns da champagna en la maiortad; en il decurs dal 15avel tschientaner eran però daventadas las citads politicamain, economicamain e militarmain pli fermas. Ils chantuns da champagna eran quasi completamain circumdads da las citads, senza nagina pussaivladad d'extensiu. Ils servetschs militars eran lur funtauna da gu-

dogn ed els na pudevan betg impedir las expediziun spontanas da lur guerriers. Las citads percenter giavischavan relaziuns ordinadas a l'intern da la Confederaziun ed aspiravan finalmain a l'allianza cun Friburg e Soloturn. Suenter il tractat da dretg burgais, conclus tranter ils chantuns da champagna e l'investg da Constanza, han las citads fatg il medem cun Friburg e Soloturn. Ils chantuns da champagna han sin quai refusà ils dretgs da Lucerna ad ina tala alianza, sa basond sin il patg dals chantuns originars dal 1332.

Il 1481 era la Confederaziun dischunida e malperina; ella sa chattava a l'ur d'ina guerra civila. Durant numerusas dietas han ins empruvà da schliar ils problems. Ils chantuns originars vulevan mantegnair las veglias structures da la Confederaziun dals ovg chantuns. Las citads percenter aspiravan ad ina nova confederaziun da tut ils diesch chantuns.

Il cumpromiss proponì da Berna da stipular in nov concordat supplementar che confirmass il patg dals pres («Pfaffenbrief») e la cunvegna da Sempach e da concluder cun Friburg e Soloturn in'allianza separada, è vegni realisà a la Dieta da Stans dals 22 da december 1481 grazia a l'autorità moralà ed a l'agid da Clau da Flia: Las attagas arbitraras cunter ils auters Confederads e cunter ils alliads en scumandadas; in chantun attagà vegn proteggi dals auters; radunanzas «dubiusas», organisadas senza la lubientscha da l'autorità, en scumandadas; i n'è betg permess d'instigar ils subdits d'in auter chantun; ils daners ed il butin da guerras futuras vegnan distribuids tenor l'effectiv numeric da las truppas; ils territoris acquistads percenter vegnan administrads en cuminanza. Mintga tschintg onns duain vegnir confermadas las veglias alianzas e prelegids ils trais concordats.

Ils sigils dals ovg chantuns originars pendan vi da l'exemplar da Sviz dal patg ch'aveva mantegnì las alianzas dal 14avel tschientaner sco basa dal sistem federal e tutina mess ad ir novs svilups interns ed externs.

La «Lia d'aur» dal 1586 appartegna a tut in auter temp e dat perditga da la divisiun da la Confederaziun suenter la refurmasziun. Ils 5 d'october 1586 han conclus ils set chantuns catolics da Lucerna, Uri, Sviz, Sutsilvania, Zug, Friburg e Soloturn in'«Allianza cristiana» ed ina «Fraternità cristiana». Els han engirà da restar fidaivels a lur religiun e da s'assistar vicendavlamain per cas ch'in u l'auter chantun vegniss attagà pervi da sia creta. La «Lia d'aur» (il bustab inzial dal

patg è scrit en color d'aur) è in dals pli bels documents da l'istorgia svizra. Il sigil da Friburg è à a perder en l'exemplar da Sviz.

Libertad imperiala e patgs da libertad

Senza l'acquist da la libertad imperiala da vart da tut ils chantuns en plain dretg tranter il 13avel e 15avel tschientaner na fiss il svilup da la Confederaziun betg stà pussaivel. A l'acquist da la libertad imperiala preceda en la gronda part dals cas ina tscherta autonomia visavi ils dominis; ma las libertads ed ils privilegis imperials han rinforzà en moda decisiva questas tendenzas. La libertad imperiala, l'immediatezza imperiala, la citad imperiala ed il territori imperial en noziuns figt vastas; ins designescha cun quests terms citads u territoris naschids sin bains imperials e roials u sin bains ecclesiastics, ma suttamesa a la curatella da l'Imperi; ins designescha cun quests terms era citads annectadas pir pli tard a l'Imperi.

La libertad imperiala, ina seria da dretgs sco l'avugadia imperiala, la dretgira criminala, la liberaziun da dretgiras estras ed il dretg da regalias (p.ex. il dretg da batter munaida u da prestar il servetsch militar) permetteva in'administraziun autonoma, vasta u completa, ma suttamesa a l'autorità suprema da l'Imperi, pia dal retg.

Il privilegi da Sviz dal 1240: En il cumbat tranter l'imperatur ed il papa han ils da Sviz prendì partida per l'imperatur Friedrich II e cunter lur suveran Rudolf II, numnà il Tacitur, da Habsburg-Laufenburg. Las circumstanzas localas e la politica imperiala eran liadas strettgmain. L'imperatur era interessà a segirar la via dal Gottard. Cun in document consegnà il december 1240 avant Faenza, ha Friedrich II acceptà quels da Sviz «en ils mauns da l'Imperi». El ha attestà a tut la populaziun da Sviz sia satisfaziun per al avair communità en scrit e tras carriers lur attaschadadad e per avair acceptà, sco gliud libra, sia protezzion e quella da l'Imperi; el als declera da mai vulair permetter ch'els vegnian separads da ses domini e da quel da l'Imperi ed als garantescha sia plaina grazia e bainvulentscha, sch'els al restan fidaivels e prontos al servetsch.

La conferma da la libertad imperiala (div. documents): Era sch'els Habsburgais n'han betg vullì reconuscher la libertad accordada a quels da Sviz, è stada la concessiun da libertad per quests in term decisiv en l'ulteriur svilup intern ed extern. La libertad imperiala, cun ina seria da dretgs supplementars, als è vegnida confermada u concedida durant ils proxims tschientaners da divers suverans. Uschia han ils retgs Adolf da Nassau il 1297 e Heinrich VII da Luxemburg il 1309 confermà la libertad imperiala accordada da Friedrich II.

Il retg Ludwig il Bavarais ha declerà il 1316 che tut ils dretgs dals Habsburgais en las valladas dals Confederads gajan a favur da l'Imperi ed el ha affirmà il 1316 ed il 1327 ils tractats da libertad dals retgs precedents. Ils 31 da mars 1361 ha confermà l'imperatur Carl IV tut las libertads concedidas da ses predecessurs. Ses figl, il retg Wenzeslaus, ha deliberà il 1379 ils da Sviz da tut ils tribunals esters. Ses bab aveva anc mantegnì ils tribunals da la curt roiala. L'imperatur Sigismund ha affirmà il 1415 ed il 1433 las veglias libertads ed ils privilegis. A la fin ha l'imperatur Maximilian anc confermà il 1515 il dretg da giurisdicziun criminala.

Las vopnas da la Veglia Confederaziun dals 13 chantuns e da lur alliads. (Frontispizi da la «Topographia Helvetiae» da Matthäus Merian, 1654).

La presentaziun:
Dossier «Museum dal Patg federal».

Dapli infurmaziuns:
chatta.ch/?hiid=538
www.chattà.ch